

Світлана ВІРОТЧЕНКО,

orcid.org/0000-0001-7927-5696

кандидат філологічних наук, доцент,

декан факультету іноземних мов

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

(Харків, Україна) *s.a.virotschenko@karazin.ua*

ІСТОРІЯ МОВНОЇ ОСВІТИ В КРАЇНАХ БАЛТІЇ: ВІД ІСТОРИЧНИХ КОРЕНІВ ДО ЕПОХИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Стаття розглядає освітній простір та мовну політику країн Балтії, зокрема Естонії, Латвії та Литви, в контексті їхньої унікальної історії, культури та сучасних умов. Зазначається, що ці країни сформували чіткі освітні траєкторії, які акцентують увагу на новітніх методиках, інклюзивності та збереженні власної культурної спадщини. Аналіз особливостей освітніх систем розкриває їх прагнення формувати конкурентоспроможну молодь, що поєднує історичні та сучасні аспекти. Мови Балтії різноманітні: естонська належить до фінно-угорської сім'ї, а латиська та литовська – до балтійської. Незважаючи на це, мови мають тісні зв'язки між собою, що виникають з географічної близькості та історичної взаємодії. Автор розглядає історію формування мовної освіти в Балтійських країнах, починаючи з XVII–XVIII століть, та підкреслює значення освіти як інструменту підтримки національної ідентичності та культурних цінностей, навіть у періоди окупації та геополітичних змін. Стаття висвітлює розвиток мовної освіти та мовної політики, а також вплив зовнішніх чинників на мовну ситуацію в регіоні протягом історичного періоду. Автор обговорює чотири основні періоди у формуванні мовної політики, включаючи перехід від радянської системи до незалежності та впровадження нових мовних законів. Акцентується значення освітніх реформ у відновленні офіційного статусу державних мов, зокрема через систематизований підхід до мовного законодавства та впровадження програм, спрямованих на розвиток мовної компетентності серед населення. В статті висвітлюються конкретні заходи, вжиті кожною з країн, такі як впровадження мовних програм, програм інтеграції, занурення у мовне середовище, а також систематизація мовного законодавства. Зазначається різноманітність підходів до мовних питань у Балтійському регіоні, водночас відзначається загальний тренд у підвищенні соціолінгвістичної функціональності державних мов та підтримці мовної різноманітності. Автор робить акцент на важливості мовної компетентності серед населення та інтересу до державної мови як ключового чинника успішної реалізації мовної політики.

Ключові слова: країни Балтії, мовна освіта, мовна політика, освітнє середовище.

Svitlana VIROTCHENKO,

orcid.org/0000-0001-7927-5696

Ph.D., Associate Professor,

Dean of the Faculty of Foreign Languages

V.N. Karazin Kharkiv National University

(Kharkiv, Ukraine) *s.a.virotschenko@karazin.ua*

LANGUAGE EDUCATION HISTORY IN THE BALTIC COUNTRIES: FROM HISTORICAL ROOTS TO THE ERA OF INDEPENDENCE

The article examines the educational space and language policy of the Baltic countries, particularly Estonia, Latvia, and Lithuania, in the context of their unique history, culture, and contemporary conditions. It is emphasized that these countries have developed clear educational trajectories that focus on modern methodologies, inclusivity, and preservation of their cultural heritage. Analysis of the characteristics of educational systems reveals their aspiration to shape competitive youth that combines historical and contemporary aspects. The languages of the Baltics are diverse: Estonian belongs to the Finno-Ugric family, while Latvian and Lithuanian belong to the Baltic group. Despite this, the languages have close ties arising from geographical proximity and historical interaction. The author examines the history of language education development in the Baltic countries, starting from the XVII–XVIII centuries, and emphasizes the importance of education as a tool for supporting national identity and cultural values, even during the periods of occupation and geopolitical changes. The article highlights the development of language education and language policy, as well as the impact of external factors on the language situation in the region throughout the historical period. The author discusses four main periods in the formation of language policy, including the transition from the Soviet system to independence and the implementation of new language laws. Emphasis is placed on the importance of educational reforms in restoring the official status of state languages, particularly through a systematic approach to language

legislation and the implementation of programs aimed at developing language competence among the population. The article elucidates specific measures taken by each country, such as the implementation of language programs, integration programs, immersion in the language environment, and the systematization of language legislation. The emphasis is on the diversity of approaches to language issues in the Baltic region, while also highlighting the general trend towards enhancing the sociolinguistic functionality of state languages and supporting language diversity. The author stresses the importance of language competence among the population and interest in the state language as a key factor in the successful implementation of language policy.

Key words: *Baltic countries, language education, language policy, educational environment.*

Постановка проблеми. Країни Балтії, до складу яких входять Естонія, Латвія та Литва, відзначаються унікальним освітнім простором, сформованим унаслідок впливу багатовікової історії, культури, а також сучасних соціально-економічних умов. Ці країни сформували чітку освітню політику, що фокусує увагу на новітніх методиках, інклюзивності та збереженні власної культурної спадщини. Аналіз особливостей освітніх систем країн Балтії розкриває зв'язок історії і сучасності та демонструє прагнення формувати всебічно розвинених, конкурентоспроможних особистостей.

Мови Балтії походять з різних мовних сімей: естонська мова належить до фінно-угорської сім'ї, а латиська та литовська мови – до індоєвропейської мовної сім'ї, а саме до балтійської мовної групи (Education Estonia, 2020). Незважаючи на це мовне розмаїття, мови країн Балтії мали тісні зв'язки з окремими фінно-угорськими мовами, які виникли в результаті географічної близькості та багатовікового періоду взаємодії. Ці культурні і мовні контакти сприяли формуванню особливих аспектів у формуванні цих мов, що дає можливість більш глибоко дослідити та оцінити їхні мовні та культурні надбання.

Аналіз досліджень. Дослідженню історії формування мовної політики країн Балтії присвячені наукові праці А. Павленко (Pavlenko, 2008), В. Вардиса (Vardys, 1997), Г. Гоган-Брун (Hogan-Brun, 2003). Науково-педагогічні джерела свідчать про те, що формування мовної політики в країнах Балтії почалось ще у середні віки. Проблематику розвитку мовної освіти в Балтійському регіоні вивчали П. Мегісто (Mehisto, 2011), Е. Майстер (Meister, 2010), Дж. Солер (Soler, 2020). Проте не було проведено досліджень, що аналізували б вплив мовної політики на процеси формування освітнього простору в Балтійському регіоні, що може бути цікавим для порівняння зі ситуацією в Україні.

Мета статті полягає у висвітленні історії мовної освіти в країнах Балтії з особливим акцентом на мовну політику та ключові заходи, спрямовані на підтримку та розвиток державних мов в цих країнах.

Виклад основного матеріалу. Системи освіти в країнах Балтії відзначаються багатими історичними коренями, які відображають їхню боротьбу за свободу і стійкість до зовнішніх чинників. Навіть під час окупації та геополітичних трансформацій освіта залишалася важливим засобом підтримки національної ідентичності та збереження культурних цінностей.

Для більш глибокого розуміння еволюції освітніх систем та мовної політики країн Балтії, варто досліджувати ці процеси в історичному контексті, від давніх часів із появи та перших згадок про мови Балтійських народів до відновлення незалежності.

Період від X до XVII століття охоплює етап зародження мов і часи, коли Балтійські країни перебували у складі різних імперій, що зумовило певні обмеження щодо можливості вивчення національних мов. Латиська та литовська мови сформувалися шляхом трансформації діалектів прото-індоєвропейської області. Становлення латиської мови відзначено вже в X–XII століттях у період об'єднання балтійських племен, що стало причиною виникнення унікальних характеристик та рис латиської мови в межах балтійського мовного сімейства. До XVIII століття писемні тексти латиською мовою були рідкісними і використовувалися головним чином представниками духовенства. Литовська мова у середні віки у процесі формування зазнала впливу інших балтійських мов, оскільки литовці створили Литовське князівство, яке відзначалося мультиетнічністю та багатомовністю, оскільки на його території проживали різні етнічні групи зі своїми власними мовами (Stundžia, 2010). Найдавніші писемні джерела литовською мовою датуються XVI століттям, початок друкарства литовською мовою припадає на 1547 р., а вже XVII століття ознаменувало наукове дослідження литовської мови (Литовська мова, 2023). Естонська мова, що належить до фінно-угорської мовної сім'ї, утворилася на основі споріднених діалектів племен фінів у XIII–XVI століттях. Формування літературної спадщини естонців відбулося внаслідок поширення друкарства, розвитку релігійних, політичних, інтелектуальних та культурних рухів в XVI столітті. На початковому етапі розвитку

естонської мови можна виділити дві регіональні форми мови: північно-естонську (Таллінн) та південно-естонську (Тарту), що пояснюється як діалектними різницями, так і адміністративними межами. У XVII столітті чисельність друкованих творів естонською мовою значно зросла, крім книжок релігійного змісту, друкувалися книги, адресовані сільському населенню з неповною освітою. Крім того, в цей період розпочалася стандартизація мови: були опубліковані перші мовні словники, а авторитетні релігійні книги встановлювали стандарти мови (Erelt, 2010).

Наступний етап формування мовної освіти та мовної політики в історії Балтійських країн, який припадає на XVIII–XX століття та відомий як національно-культурний період, характеризувався інтенсивним дослідженням та впровадженням європейських ідей балтійськими письменниками. Водночас цей період був важливим з точки зору національного пробудження суспільства після відміни кріпацтва (Erelt, 2010). Наприкінці XVIII і в XIX століттях друкарство пережило значний розвиток, розповсюдивши асортимент друкованих творів на художню літературу, газети та журнали. У цей час балтійські автори активно долучилися до літературної діяльності, відчуваючи потребу висловлювати свої ідеї через письменство. Цей період також відзначився зростаючою доступністю та різноманітністю книговидання для широкої читацької аудиторії, що стало причиною підсилення культурного впливу та розвитку мов країн Балтії (Jansone, 2010).

Хоча Балтійські країни довгий час перебували у складі Російської імперії, вони зберігали свою мовну самобутність. Але у середині XIX століття почалася політика русифікації з метою послаблення впливу німецької культури та попередження виникнення націоналістичних рухів, внаслідок чого російська мова стала домінуючою у сфері освіти (Ābelnieks, 2012). Після Першої світової війни, коли країни здобули незалежність, національні мови отримали широке використання у всіх сферах суспільного життя (Bicjutko, 2023). Проте окупація країн Радянським Союзом, подальше нацистське вторгнення та повернення Радянської Армії після завершення Другої світової війни призвели до ще більшого впливу російської мови, що змінило мовну ситуацію в Балтії. Ця ситуація призвела до асиметричного білінгвізму та переосмислення культурних цінностей (Pavlenko, 2008), в результаті чого виникло нове розуміння культури як «національної за формою, але однаково соціалістичної за змістом» (Vardys, 1997: 93), що спричинило переписування історії,

включно з книжками і шкільними підручниками (Hogan-Brun, 2003: 30).

Наприкінці XX століття разом із політичною незалежністю країни Балтії повернули свою культурну та мовну свободу: мова виступила символом національного відновлення, а в мовній політиці країн Балтії відбулися значущі зміни.

Наприкінці 1980-х років литовська, латиська та естонська мови отримали офіційне визнання як державні мови, і це відобразилося як на папері, так і в реальному житті. Вимога вивчення державної мови стала обов'язковою для всіх громадян, саме державна мова стала стандартом для документації в усіх сферах соціально-економічного сектору. Це спровокувало потребу у нових підходах до навчання державних мов, включаючи адаптацію навчальних програм до потреб суспільства, розробку сучасних методик викладання та систем оцінювання. Були створені нові курси для підвищення кваліфікації вчителів і викладачів, щоб вони змогли ефективно впроваджувати нові підходи у навчальний процес (Hogan-Brun, 2003: 33–34).

Для ефективного вивчення державної мови виникла потреба у комплексній реформі освітньої системи, яка б охоплювала як шкільну, так і вищу освіту. Ця реформа передбачала впровадження ряду мовних законів, метою яких була ліквідація дискримінаційних практик, які застосовувалися під час радянської окупації. З часом ці закони були змінені та удосконалені для надання статусу та збільшення соціолінгвістичної ролі мови більшості, в той самий час здійснюючи захист мов і культур національних меншин.

Розвиток мовної політики та впровадження мовної освіти в країнах Балтії можна поділити на основні чотири періоди. Напротязі першого періоду відбувалося прийняття законодавчих актів у колишніх радянських республіках. Другий період почався з їхнього виходу на незалежність і призвів до розроблення нового мовного законодавства та його подальших трансформацій. Третій період відзначився розробкою національних стратегій і програм розвитку мовної освіти. А напротязі четвертого періоду були уведені програми, спрямовані на розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та створення інформаційного суспільства.

У 1989 р. Естонія, Литва та Латвія зробили перший крок до створення мовного законодавства, коли Верховні Ради ще радянських республік ухвалили Закон про мову. Цей документ відрізнявся від інших нормативних документів радянського часу і привернув до себе багато уваги (Raun,

1995). Він надавав російській мові особливий статус, визначаючи її як другу мову за кількістю користувачів, що фактично підтверджувало двомовний статус прибалтійських республік. Незважаючи на той факт, що російська мова втратила офіційний статус, цей закон надавав громадянам право спілкуватися на побутовому і офіційному рівні як державною, так і російською мовами: документ забезпечував право громадян вибору мови для комунікації з установами та отримання документів обома мовами. Крім того, він передбачав підвищення статусу державної мови, збереження національних назв, підтримку наукових установ, що просувають державну мову, та розвиток інших мов в країнах Балтії (Miskiniene, 2013). У сфері освіти цей документ встановлював державну мову як більш пріоритетну та забезпечував навчання нею на всій території країни. Закон про мову Латвії 1989 р. був схожий на подібні документи Литви та Естонії, хоча згодом він зазнав змін, і прямі посилання на російську мову були видалені, залишаючи латиську як єдину офіційну мову. Таким чином, поняття державної мови вже було присутнє у законодавчих документах до ухвалення основних мовних законів країн Балтії.

Другий етап формування мовної політики почався з оголошення незалежності та відзначився прийняттям нових законів про мову в Литві та Естонії у 1995 р., а в Латвії – у 1999 р., пізніше до цих законів були внесені додаткові зміни та модифікації. Крім того, в цей період спостерігалася активна участь міжнародної спільноти у формуванні мовної політики країн Балтії, де уряди та міжнародні організації виступали за різні мовні стандарти й права. Аналіз реакції інтелектуалів та академічного середовища на цю ситуацію свідчить про різноманітність підходів до мовних питань у Балтії. Ця різноманітність перевершувала ту, яка спостерігалася відносно будь-якої іншої мови, незважаючи на значний рівень мовної толерантності в регіоні.

Відновлення офіційного статусу державних мов та їхньої соціолінгвістичної функціональності після повернення незалежності відбувалося схожими способами у трьох країнах. Зазначений процес відбувався завдяки систематизованому підходу до перегляду фіксації мовних норм у конституції (Hogan-Brun, 2005). Це призвело до утвердження мовної ідентичності та формування правової бази для розвитку та збереження мовної спадщини. Паралельно з цим впровадження мовних програм та освітніх реформ допомогло збільшенню соціолінгвістичної функціональності національних мов, тому що освіта вияви-

лася головним інструментом для реалізації цієї ідеї, приймаючи до уваги її вагомий внесок у цей процес. Створення нових навчальних програм, заохочення функціонування мовних шкіл та впровадження ініціатив у сфері громадського життя сприяли збільшенню мовної компетентності та інтересу до державної мови серед населення. Систематизований підхід дав можливість зафіксувати чіткі стандарти для мовного законодавства та реалізувати рівномірний розподіл можливостей для розвитку державних мов на території країн Балтії. У нових мовних законах було встановлено соціолінгвістичні ролі державних мов, визначено рівні володіння мовою та введено обов'язкові іспити для тих, хто претендує на певні професії, які регулюють кар'єрні траєкторії на ринку праці у країнах Балтії і зараз (Hogan-Brun, 2009).

У Литві формування та реалізації системи державної мови для навчання та мовної підготовки розпочалася ще у 1990 р. (Hogan-Brun, 2003), в той час як у Естонії та Латвії цей процес відбувався з відставанням. Мовний менеджмент протягом перших десятиліть незалежності був переважно спрямований на встановлення правил та контроль, а не на системну інтеграційну політику. Згодом в обох країнах були сформовані засади політики інтеграції та утворені необхідні установи (Cilevics, 2017). Естонія наполегливо впроваджувала реформи у мовну політику, спрямовану на соціальну інтеграцію, в той час як Латвія більше уваги приділяла питанням, пов'язаним з підвищенням конкурентоспроможності молодого населення мовних меншин та полегшенням їх переходу на вищі рівні освіти (Triin, 2013: 59–60). В Латвії було запроваджено Національну програму навчання латиській мові, спрямовану на підтримку різних соціальних груп, а також на створення критеріїв для визначення змін у сприйнятті державної мови та її використанні (Priedīte, 2005). Були запроваджені освітні реформи, зокрема переглянуто зміст освіти для меншин та відновлено національну навчальну літературу. У цей час також було впроваджено систему нагляду та моніторингу якості освіти, метою якої було підвищення ефективності системи освіти та стандартизація оцінювання (Balodis, 2012).

В Естонії була запропонована програма занурення, спрямована на збільшення кількості носіїв естонської мови серед мешканців країни та, відповідно, зростання кількості потенційних громадян. Ця програма була направлена на внутрішню етнічну інтеграцію та підтримку участі Естонії в міжнародних організаціях. Основна ідея полягала у підвищенні мовної компетенції за допомогою

занурення учнів у мовне середовище з метою розвитку їхньої рідної мови. В рамках цієї педагогічної програми застосовується концепція інтеграції, в межах якої мова та зміст представлені таким чином, щоб учні мали змогу вивчати та використовувати їх паралельно. Учні виконують когнітивні завдання та вправи, що сприяють ефективній взаємодії з мовою та одночасному її використанню у контексті навчання (Mehisto, 2011). Ф. Дженезі зауважив, що естонська мовна програма виступає однією з найбільш ґрунтовно сформованих програм занурення в Європі (Genesee, 2003: 17), що свідчить про високий рівень організації її впровадження. Успішність програми занурення в Естонії зумовлена добре фінансованою, ретельною та поступовою реалізацією процесу розвитку. Крім того, розробники програми активно користувалися рекомендаціями консультантів з управлінських та освітніх питань із Канади, Фінляндії, Ірландії та Іспанії, та були вжиті певні заходи для уникнення проблемних питань, виявлених у подібних програмах інших країн (Mehisto, 2011: 3).

Висновки. Таким чином, мовна ситуація в країнах Балтії відображає складні та історично обумовлені процеси формування їхньої культурної ідентичності. Періоди політичних змін, війн та окупацій впливали на розвиток мовних політик та використання мов у суспільстві. Зусилля країн Балтії на шляху до незалежності були спрямовані на збереження та підтримку їхніх національних мов та культур, що стало ключовим елементом формування національної ідентичності. На етапі становлення незалежності у всіх трьох країнах Балтії були прийняті закони, що регулювали використання державних мов у різних сферах життя. Ці закони сприяли підтримці та розвитку національних мов, а також забезпеченню рівних можливостей для громадян у використанні мовних ресурсів. Водночас були запроваджені програми з мовної освіти та інтеграції, спрямовані на підвищення рівня мовної компетентності всіх громадян і забезпечення їх активної участі в суспільному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Литовська мова. URL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0.html
2. Ābelnieks R. (2012) Par Latviešu Valodas Statusu Sendienās. URL: <https://www.tb.lv/vertibas-nostaja/raitis-abelnieks-par-latviesu-valodas-statusu-sendienas>.
3. Balodis P. (2012) Language Situation in Latvia: 2004-2010. Latviešu valodas aģentūra. 232 p.
4. Biczutko T. (2023) Canadian Immersion, Baltic Transitional Bilingual Education and European Plurilingualism. Nordic and Baltic Perspectives in Canadian Studies. Stockholm University Press. <https://www.jstor.org/stable/jj.9474311.10>.
5. Cilevics B. (2017) Language Legislation in the Baltic States. Democracy and Human Rights in Multicultural Societies. Ed. By Matthias Koenig. London: Routledge. 167–184. DOI: doi.org/10.4324/9781315095028.
6. Education Estonia (2020) How did Estonia become a new role model in digital education? URL: <https://www.educationestonia.org/how-did-estonia-become-a-new-role-model-in-digital-education/>
7. Genesee F. (2003) Quoted in Immersion Centre: Three Years of Accomplishment. Tallinn: Immersion Centre.
8. Hogan-Brun G., Ramonienė M. (2003) Emerging Language and Education Policies in Lithuania. Language Policy 2. 27–45. <https://doi.org/10.1023/A:1022933612844>
9. Hogan-Brun G. (2005) Language in society across the Baltic Republics: A comparative overview. Journal of Baltic Studies. V. 36: 3. 273–282. <https://doi.org/10.1080/01629770500000101>
10. Hogan-Brun G. (2009) The politics of language and citizenship in the Baltic context. Guus Extra, Massimiliano Spotti and Piet van Avermaet (eds.), Language Testing, Migration and Citizenship. London/New York: Continuum International Publishing Group. 37–55.
11. Ilga J. (2010) Latvian. Revue belge de philologie et d'histoire. Langues et littératures modernes. V. 88: 3. 741–764. <https://doi.org/10.3406/rbph.2010.7802>
12. Ereht M. (2010) Estonian. Revue belge de philologie et d'histoire. Langues et littératures modernes. V. 88: 3. 693–714. <https://doi.org/10.3406/rbph.2010.7800>
13. Mehisto P. (2011) Navigating management and pedagogical complexities in bilingual education: an Estonian case study.
14. Meister E., Vilo J., Kahusk N. (2010) National Programme for Estonian Language Technology: a Pre-final Summary. DOI: 10.3233/978-1-60750-641-6-11
15. Miskiniene I., Otani M. (2012) English Language Teaching in Lithuania: Historical Overview and Current Status, in Comparison With Japan. Lithuanian department of statistics. Retrieved from <http://www.truelithuania.com/results-of-2011-lithuanian-census-published-1677>
16. Pavlenko A. (2008) Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. International Journal of Bilingual Education and Bilingualism. V. 11. 275–314.
17. Priedīte A. (2005) Surveying Language Attitudes and Practices in Latvia. Journal of Multilingual and Multicultural Development. 409–424.

18. Raun T. (1995) The Estonian SSR Language Law (1989): Background and Implementation. *Nationalities Papers*. V. 23(3). 515–534.
19. Soler J. (2022) University Branding and the Internationalization of Higher Education in the Baltic States: The Role of Language. *Language Perceptions and Practices in Multilingual Universities*. DOI: 10.1007/978-3-030-38755-6_6
20. Triin V., Hogan-Brun G. (2013) Language policies and practices across the Baltic: processes, challenges and prospects. *European Journal of Applied Linguistics*. 55–82. DOI: 10.1515/eujal-2013-0004
21. Vardys V. (1997) *Lithuania: The Rebel Nation*. Routledge.
22. Stundžia B. (2010) Lithuanian. *Revue belge de philologie et d'histoire*. *Langues et littératures modernes*. V. 88: 3. 765–789. <https://doi.org/10.3406/rbph.2010.7803>

REFERENCES

1. Lytovska mova. [The Lithuanian language] URL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/%D0%9B%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0.html [in Ukrainian]
2. Ābelnieks R. (2012) Par Latviešu Valodas Statusu Šendienās. [About the Status of the Latvian Language Today] URL: <https://www.tb.lv/vertibas-nostaja/raitis-abelnieks-par-latviesu-valodas-statusu-sendienas> [in Latvian]
3. Balodis P. (2012) Language Situation in Latvia: 2004–2010. *Latviešu valodas aģentūra*. 232 p.
4. Biczutko T. (2023) Canadian Immersion, Baltic Transitional Bilingual Education and European Plurilingualism. *Nordic and Baltic Perspectives in Canadian Studies*. Stockholm University Press. <https://www.jstor.org/stable/jj.9474311.10>.
5. Cilevics B. (2017) Language Legislation in the Baltic States. *Democracy and Human Rights in Multicultural Societies*. Ed. By Matthias Koenig. London: Routledge. 167–184. DOI: doi.org/10.4324/9781315095028.
6. Education Estonia (2020) How did Estonia become a new role model in digital education? URL: <https://www.educationestonia.org/how-did-estonia-become-a-new-role-model-in-digital-education/>
7. Genesee F. (2003) Quoted in Immersion Centre: Three Years of Accomplishment. Tallinn: Immersion Centre.
8. Hogan-Brun G., Ramonienė M. (2003) Emerging Language and Education Policies in Lithuania. *Language Policy* 2. 27–45. <https://doi.org/10.1023/A:1022933612844>
9. Hogan-Brun G. (2005) Language in society across the Baltic Republics: A comparative overview. *Journal of Baltic Studies*. V. 36: 3. 273–282. <https://doi.org/10.1080/01629770500000101>
10. Hogan-Brun G. (2009) The politics of language and citizenship in the Baltic context. Guus Extra, Massimiliano Spotti and Piet van Avermaet (eds.), *Language Testing, Migration and Citizenship*. London/New York: Continuum International Publishing Group. 37–55.
11. Ilga J. (2010) Latvian. *Revue belge de philologie et d'histoire*. *Langues et littératures modernes*. V. 88: 3. 741–764. <https://doi.org/10.3406/rbph.2010.7802>
12. Ereht M. (2010) Estonian. *Revue belge de philologie et d'histoire*. *Langues et littératures modernes*. V. 88: 3. 693–714. <https://doi.org/10.3406/rbph.2010.7800>
13. Mehisto P. (2011) Navigating management and pedagogical complexities in bilingual education: an Estonian case study.
14. Meister E., Vilo J., Kahusk N. (2010) National Programme for Estonian Language Technology: a Pre-final Summary. DOI: 10.3233/978-1-60750-641-6-11
15. Miskiniene I., Otani M. (2012) English Language Teaching in Lithuania: Historical Overview and Current Status, in Comparison With Japan. Lithuanian department of statistics. Retrieved from <http://www.truelithuania.com/results-of-2011-lithuanian-census-published-1677>
16. Pavlenko A. (2008) Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. V. 11. 275–314.
17. Priedīte A. (2005) Surveying Language Attitudes and Practices in Latvia. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. 409–424.
18. Raun T. (1995) The Estonian SSR Language Law (1989): Background and Implementation. *Nationalities Papers*. V. 23(3). 515–534.
19. Soler J. (2022) University Branding and the Internationalization of Higher Education in the Baltic States: The Role of Language. *Language Perceptions and Practices in Multilingual Universities*. DOI: 10.1007/978-3-030-38755-6_6
20. Triin V., Hogan-Brun G. (2013) Language policies and practices across the Baltic: processes, challenges and prospects. *European Journal of Applied Linguistics*. 55–82. DOI: 10.1515/eujal-2013-0004
21. Vardys V. (1997) *Lithuania: The Rebel Nation*. Routledge.
22. Stundžia B. (2010) Lithuanian. *Revue belge de philologie et d'histoire*. *Langues et littératures modernes*. V. 88: 3. 765–789. <https://doi.org/10.3406/rbph.2010.7803>